Jak asi přijal pozdrav 141 účastníků kurzu SČED z února 1960, vyjadřující jejich lítost, že basilejský profesor není s nimi (23n)? Ostatně v případě poslední návštěvy, plánované na květen 1963, víme odjinud, že ve hře byly ještě důvody jiné: Přátelé Bartha před návštěvou Prahy varovali (viz *Briefe 1961–1968*, 178). – Pozvání na rok 1963 bylo poslední. Napříště zůstane už jen při dopisech. Nebude mezi nimi žádný Součkův. (Souček ovšem i nadále posílal Barthovi vánoční pozdravy, sr. str. 24.)

Podnět k vydání těchto dopisů dal v r. 1968 J. B. Souček v přesvědčení, že budou svědectvím o tom, jak jedna generace křesťanů hledala ve své době správnou cestu. Opravdu jím jsou.

Svazek Barthových, Hromádkových a Součkových dopisů je, poznamenejme závěrem, ukázkou vzorné práce editorské. Několikaletým pečlivým úsilím se dr. Martinu Rohkrämerovi podařilo nashromáždit neuvěřitelné množství faktů, které německému čtenáři vysvětlují a přibližují místně nebo časově odlehlé okolnosti, české politické a církevní reálie – v poznámkách pod čarou, v exkurzech, a zejména v rejstříku osob, obsahujícím vedle jmen také hlavní biografické údaje. Litujeme, že se vydání tohoto díla již nedožil.

Pavel Filipi

ČESKÝ KOMENTÁŘ K MATOUŠOVU EVANGELIU

Miloslav Hájek, Evangelium podle Matouše. Část I., výklad kapitol 1–9, Praha, Kalich 1995, 262 stran.

Radost z prvního českého komentáře k evangeliu podle Matouše od dob Františka Sušila (nepočítáme-li překlad německého komentáře Schniewindova) je zastřen tesknou skutečností, že se jeho autor, ThDr. Miloslav Hájek, biblista a synodní senior evangelické církve v létech 1977–1987, nedočkal vydání prvního dílu a k dokončení celého spisu se již nedostal. Knížka, která se nám dostává do rukou, je tak završením jeho díla, které je pro naši církev i pro celou českou ekuménu neopominutelně závažné.

Komentář, kterému autor věnoval svůj čas po odchodu do důchodu, nese všechny rysy jeho exegetické metody, bezprostředně soustředěné na text. V úvodu, v němž na pouhých pěti stranách představuje evangelium podle Matouše včetně teorie dvou pramenů, z níž vychází, naznačuje také důvod své zdrženlivosti: Žádnou předběžnou úvahou nechce čtenáři ‚nasadit brýle', které by předem poznamenaly celý výklad textu.

Již z toho, co jsem naznačil, plyne, že soustředění na text tu není totožné s vázaností na text ve smyslu literární lingvistiky, která zůstává u textu v jeho literární podobě, vychází z analýzy jeho celkové stavby a při výkladu jednotlivých vět metodicky odhlíží od informací získaných z pramenů jiných, než je vykládaný text sám. Hájek správně vystihl, že základním rozměrem textu je jeho posloupnost – časová při čtení a prostorová při psaní, takže se v prvním svazku dozvíme opravdu jen to, co se týká prvních devíti kapitol. Přitom chápe text jako cestu ke skutečnému Ježíši

na jedné straně a k odpovědi ve vyznání, výkladu a svědectví církve, která text zformovala a tradovala, na straně druhé. Samozřejmě člení text (uvedený před každým výkladem v ekumenickém překladu) na oddíly, které zhruba odpovídají větším odstavcům nebo starocírkevním perikopám. Úvahu o celkové literární koncepci evangelia hodlal však umístit na závěr. Měla to ovšem být úvaha z hlediska evangelisty jako redaktora, ne z hlediska jazykových makrostruktur, které vědomím procházejí jen nepřímo. I na místech, kde bychom čekali exkurs (například panenské početí Mariino), připomene jen ty souvislosti, které přímo vyplývají z textu a postupuje dál. To, co čtenář při výkladu jednotlivých veršů postrádá, najde často v závěrečné úvaze, která následuje po výkladu jednotlivých veršů, nebo v petitem tištěných exegetických poznámkách, které se týkají jednotlivých dílčích problémů (např. výklad o vztahu k práci v řeckém a židovském prostředí na str. 164, srv. 166). V závěrečných poznámkách dojde někdy i na dějiny působení, zase však jen tam, kde nabyly takové váhy, že ovlivňují i dnešního čtenáře v jeho přístupu k textu. Například na závěr oddílu o uzdravení malomocného čteme na str. 202 instruktivní poznámky o vztahu ‚démonů' k nemoci a dnešní medicíně, za výkladem výroku o spravedlnosti farizeů na str. 98 výklad o platnosti Mojžíšova zákona v církvi a za výkladem celého Kázání na hoře na str. 196 stručné pojednání o jeho pojetí v dějinách církve.

Jde o odborný komentář, prozrazující autorovu teologickou a jazykovou erudici i sečtělost v současné německé sekundární literatuře (včetně nového komentáře Ulricha Luze), přitom však dobře čitelný i pro každého laika. Řecké termíny i celé části řeckého textu (přepisované foneticky do latinky) jsou většinou doprovázeny českým překladem, jindy lze jejich smysl vyčíst z kontextu.

Autor zřetelně odlišuje teologickou pozici evangelistovu od „Ježíšova prvotního svědectví" (str. 195), při jehož rekonstrukci postupuje podle kritéria nestejnosti: To, co se odlišuje od tehdejšího židovství i od zájmů rané církve, je základem historické vrstvy. Ví však dobře, že Ježíš byl Žid a s židovstvím své doby sdílel jeho dědictví, stejně jako část obecně lidské moudrosti zachycené v příslovích (str. 166n). Věroučné důsledky komentář místy naznačuje, ale zásadně vychází z toho, že jediným samozřejmě předpokládaným ‚předporozuměním' je skutečnost, že Ježíš je klíčovou postavou, přes kterou se křesťanova víra vztahuje k Bohu.

S odvoláním na mimobiblické texty se setkáváme jen tam, kde autor pokládá vzájemný vztah za velmi pravděpodobný. U výkladu Mt 5, 44 najdeme například výroky o nenávisti k ‚synům tmy' v kumránských textech.

Z jednotlivostí zaujme výklad o oslovení ‚Otče' v Modlitbě Páně (str. 136n), kde Hájek v aramejské předloze správně předpokládá tvar *Abba* doložený v Mk 14,36 i u Pavla v Ř 8,15 a v Ga 4, 6. Předně vysvětluje, že jde o oslovení v modlitbě neobvyklé, ale nepřiklání se k pojetí, že jde o oslovení důvěrné, naopak připomíná, že jde o zdvořilé oslovení starých mužů vůbec. Pro jeho pojetí práce je příznačné, že hypotézy o důvěrnosti tohoto oslovení, s nimiž se vyrovnával při překladu Bible, ani nezmiňuje, aby jimi čtenáře nezatě-

žoval. Hlavním argumentem zůstává, že důvěrné oslovení by muselo být do řečtiny přeloženo PAPPA, ne PATER, jak je tomu v Otčenáši.

Stejně stručný a přesný je výklad o oslovení Pane (KYRIE) na str. 185, kde se dočteme to, na čem se současné bádání shoduje. Výklad nepostoupí ani o krok dál k hypotézám o konkrétním zakotvení tohoto výroku v jednotlivých tradicích. To je nesamozřejmé umění, které komentáři tohoto rozsahu (a v češtině by nemělo smysl psát komentář rozsáhlejší, badatelský) dodává jeho váhu. Jestliže autor v úvodu píše, že jeho výklad „jen výjimečně tu a tam přečnívá z roviny svědomité kompilace", je to skromné podhodnocení. V komentáři je mnoho vlastní exegetické práce a zasvěcené kritické hodnocení současné vědecké diskuse je samo o sobě významným přínosem, který lze čekat jen od odborníka.

Drobné věcné nesrovnalosti neruší celkový smysl výkladu a jsou skutečnou výjimkou (např. Gadara byla známější než Gerasa). Spíš je jistým zklamáním ne zcela přehledná obálka. Má-li vzniknout řada českých komentářů, je nešťastné napsat tučným písmem EVANGELIUM. Na hřbetě navíc postrádám jméno autora, které je u komentáře důležité jakožto jméno toho, kdo svým odborným výkladem předkládá své specifické svědectví.

To vše nic nemění na jednoznačné kladném hodnocení výkladu, a to i přes jeho otevřenost a nedokončenost. Krásný pozdrav na rozloučenou a závdavek shledání u cíle Božích cest s lidmi.

Petr Pokorný

DVOJÍ PŘEDMLUVA

Hus Jan: Sermo de pace. Z lat. přel. F. M. Dobiáš a A. Molnár. 1.vydání - Kalich , Praha 1963, předmluvu napsal A. Molnár. 2.vydání – Česká křesťanská akademie, Praha 1995, předmluvu napsal Fr. J. Holeček.

Když se Česká křesťanská akademie rozhodla vydat Husův spisek *Sermo de pace* v Dobiášově a Molnárově překladu, nahradila předmluvu z pera Molnárova předmluvou novou, jejímž autorem je F. J. Holeček. Na textu Husova spisu se nic nezměnilo. Byl však předmluvou zasazen pokaždé do jiné perspektivy. Pokusme se obě předmluvy srovnat.

Předmluvu *Amedeo Molnára* lze charakterizovat jedním slovem – husocentrická. Hus je zde tím, na kom je postavena a jehož příběhem se odvíjí. V prvním odstavci je nám krátce vylíčena situace, do které byl svolán kostnický koncil a vzápětí jsme autorem přeneseni na Kozí hrádek, kde Hus dopisuje svou Postilu a odpočívá v krátké pauze svého zápasu. Tu se děj začíná zrychlovat. Jakoby autor chtěl co nejlépe vylíčit Husův předkoncilní shon. Hus shání doklady, připravuje svou výzbroj do Kostnice a odjíždí vstříc svému ‚konci'. Předmluva dále pokračuje velice vhodně vloženou statí o vlastním textu *Sermo de pace*. Řeč je nám objevena, objasněna i krátce shrnuta. Amedeo Molnár píše svou před-